

Eliten læser fortsat bøger

af Clement Behrendt Kjersgaard

Vil du være den sidste, kineserne fyrer, når de køber konditoriet?

Så læs bøger.

Det er fint, at du kan bruge nettet. Men det kan alle, som er under 50 og over 5. At kunne 'bruge nettet' svarer til at sidde i biografen, ikke til at lave filmen.

Det er fint, at du kan samarbejde. Det er ikke let. Men det er ikke nok.

Det er fint, at du ikke er bange for noget, og at du er åben over for mange forskellige opgaver. Men kan du stille dem selv? Og kan du udføre dem, du påtager dig?

Læs bøger. Det kan nettet/underviseren/gruppen/arbejdsgiveren ikke gøre for dig. Det kræver ikke, at man suspenderer sin egen kritiske sans og sin utålmodighed, men tværtimod: at man udvikler den fra noget, der kan forveksles med overfladiskhed, til noget, der kan forveksles med det modsatte. Uddannelsessystemets opgave er således ikke at udrydde din utålmodighed, men at kultivere den.

Den, der kan tilegne sig kompleks viden og kan arbejde alene og resultatorienteret, bliver medlem af informationssamfundets overklasse.

Den, der ikke kan det, bliver medlem af informationssamfundets arbejderklasse, i de hurtige nyheders og de små skos land.

Aldrig har politikerne været mere enige om at give flere penge til forskning og uddannelse, og aldrig har de haft færre at dele ud af. Fremtiden? Elitetiltag skal forsøge at finde og fastholde et par procent af toppen, mens resten forberedes nødtørftigt til (det, man tror er) arbejdsmarkedets forventninger. En fernis af kompetence erstatter fagligheden.

Hver eneste dag trækker jeg på min uddannelse: skole, gymnasium, universitet. Sandt for dyden var jeg ikke nogen mønsterelev: Jeg har f.eks. endnu til gode at aflevere mit speciale på KU. Jeg var aldrig i tvivl om, at uddannelsessystemet er kunstigt og begrænsende, og jeg længtes inderligt efter at slippe fri. Men jeg ænsede på et eller andet tidspunkt, at forudsætningen for at kunne bruge uddannelsessystemet rigtigt er, at man accepterer begrænsningerne – ikke, at man, i misforstået progressivitet, forsøger at ombygge systemet, så det imiterer virkeligheden:

Uddannelsessystemet skal være formelt. Det skal være i en vis forstand: 'verdensfjernt'. At gøre skolen 'tidssvarende' er risikabelt; at smide bøgerne ud af skolen svarer til at trække tænderne ud på vagthunden.

Dette er så absolut ikke nostalgi: Uddannelsessystemet var aldrig godt, og der er tusinde ting at ændre. Det, jeg advarer mod, er at gøre det ledende princip i denne forandring til ønsket om alene at være 'tidssvarende'.

Uddannelsessystemet skal ikke være et spejl af samfundet, men et svar på samfundet. Det følgende er derfor et argument for elementære ting, der er let bytte for reformiveren: bøger, professionalisme, individuelt arbejde. Mange andre ting kan og skal diskuteres (eksamensformer, faggrænser etc.).

To spørgsmål: Hvad er det for et samfund, vi lever i, og hvad kræver det?

Samfundet er, lyder den generelle vurdering: kaotisk og foranderligt, hvor individer associerer i uformelle netværk og kun kan se et par år frem. På den baggrund inspireres man til at nedbryde strukturerne i uddannelsessystemet. Og f.eks. lade nettet erstatte bøgerne. Formelt fordi de er uddaterede, men reelt fordi både elever og lærere har mistet evnen til at begribe information i den mængde, bøger indeholder.

Men der var også et andet spørgsmål: Hvad kræver samfundet?

Hvem klarer sig bedst i kaos og anarki? Den, der ikke kender andet?

Nej. Den, der er i besiddelse af systematik, disciplin og viden. Man kan ikke slukke bålet med benzin.

Men samfundets forandringstempo bliver en bekvem undskyldning for vores egen rastløshed.

I virkeligheden er det tilbagevendende angreb på 'gammeldags' faglighed fup, fordi de klassiske kompetencer fortsat styrer toppen af uddannelsessystemet: Du bliver endnu kun professor ved at læse bøger, selv. Der er snarere tale om en forskydning: Den individuelle faglighed introduceres sent i uddannelsesforløbet – for sent, fordi 'rigtig' viden ('paratviden', med et i virkeligheden nedladende udtryk) er noget, de studerende hverken for alvor møder i folkeskole, gymnasium eller på universitet, men forventes at indhente i deres fritid.

Folk på 25 år, der pludselig vågner op til den 'sande' standard, skal indhente 10 års arbejde.

Konsekvensen? Udviklingen er en gave til de forkælede overklasseelever fra de rige hjem, med leksika på reolen og aviser i postkassen, som da også dominerer ph.d.-pladserne. Danmark har en ny adel, hvor de samme få procent af befolkningen giver deres kultur (magt, status) videre til deres egne børn. Dét er masseuniversitetet med til at camouflere og derfor fastholde.

Her er et portræt af danskere på 25-35 år, med en (ikke-naturvidenskabelig) videregående uddannelse:

De er omstillingsparate: med forståelse for, at der kan være mere end ét værdifuldt håndværk og mere end ét succesparameter. Akademikerne har fattet, at markedet er ubønhørligt. Praktikerne ænser, at Kloge-Ågerne kan et eller andet. Alle forstår, at både social og faglig kompetence er væsentlig og påkrævet – resultatet af et uddannelsessystem, hvis højeste ønske er at lære dem præcis dét.

Det er den gode nyhed.

Den dårlige er, at deres faglighed er uspecificeret og de i virkeligheden er lige svage i både teori og praksis; de er hverken eksperter på et fagområde eller professionelle håndværkere. De har mere en slingrende bevidsthed om metode end en egentlig metodologi og dertil (snart forældet) viden om et ganske lille antal områder, som er dem, de har skrevet større opgaver om eller mødt i deres studiejob.

Hvis de får en ideel karriere, vil de i løbet af nogle år kunne videreudanne sig til professionelle håndværkere. Men gør de det? Nej. For deres arbejdsliv bliver som deres uddannelse præget af skift og tempi, så de kan bruge 5-10 år på arbejdsmarkedet uden at oparbejde denne professionalisme.

Med andre ord: De er uddannet generalister, og de forbliver generalister. De er trænet i omstillingsparathed, og de forbliver omstillingsparate.

Men fremtiden kræver mere end omstillingsparathed. Både fra et samfundsøkonomisk perspektiv og et personligt: Du får kun magten over dit eget arbejdsliv gennem ekspertise og vedholdenhed. At påstå noget andet er slet og ret løgn. Disciplin er ikke en blokering for at flytte sig, men en forudsætning. Dét er p.t. elitens hemmelighed.

Ifølge den franske sociolog Durkheim (1858-1917) er det moderne samfund karakteriseret af en tiltagende arbejdsdeling, hvor mennesker specialiserer sig i stadig stigende grad. Der er brancher, hvor det er særligt udtalt – og hvor globaliseringen har sat turbo på darwinismen: Bevæg dig for at overleve.

Det kunne ligne:

Überspecialisering for naturvidenskaben, der i vid udstrækning går fri af de værste af de misforståelser, vi diskuterer her.

Afspecialisering for socialvidenskaben/humaniora/liberal arts, der er hårdt ramt.

Hvordan kan det hænge sammen?

Det gør det heller ikke. Det kan ikke passe, at globaliseringen kræver ét af naturvidenskaben (og af de mest succesfulde virksomheder) og det modsatte for humaniora/socialvidenskaben/liberal arts.

Det oplagte forsvar lyder, at specialiseringen inden for de sidste felter er endnu mere findelt og accelereret, men at sociale og kulturelle koder er så komplekse, at det eneste, uddannelsessystemet kan påtage sig, er at give folk generelle kompetencer; udstyre dem til selv at specialisere sig i det rigtige tempo. Er det rigtigt?

Delvist: Folk med socialvidenskabelig/humanistisk/liberal arts-baggrund finder deres ekspertise 'på markedet', dvs. i virkeligheden. Der er tale om konkret og 'kommerciel' specialisering, der relaterer til en given branche og funktion. Men der er forskel på branchekendskab og ekspertise, og der er (var) forskel på branche og profession.

Her er de to forskellige former for identitet:

Jeg er en magister, der ved en masse om folks syn på plæneklippere.

Vs.

Jeg er en ingeniør, der har lavet en plæneklipper.

Eller:

Jeg er en statskandskaber, der ved en masse om udlicitering af plejehjem.

Vs.

Jeg er en læge, der kan operere.

For plæneklipper- og plejehjemseksperterne er der reelt ingen profession, fordi der ikke er noget forhold mellem deres uddannelse og deres arbejde. Hvordan forklarer uddannelsessystemet det? Ved at insistere på, at man udvikler nogle egenskaber, der kan omsættes til hvad som helst. Man vil ikke (i afsky eller ærefrygt? Oprigtig eller påtaget ydmyghed?) begynde at gætte på, hvad arbejdslivet bringer. Man vælger, i tråd med dannelsesidealet, at uddanne generalister, der kan uddanne sig selv.

Men det ER dette projekt, der er slået fejl: Man fabrikkerer generalister, der ikke kan uddanne sig selv, fordi de ikke ved hvordan. Deres faglighed er så svagt funderet, at den ikke kan fornys ved egen kraft. De forbliver i virkeligheden kun 'potentielle' generalister – deres viden er ikke 'bred', så meget som ikkeeksisterende.

Og simultant forandrer uddannelsessystemet sig alligevel, måske fordi det rent faktisk har erkendt sin fiasko. Fordi arbejdsmarkedet finder de traditionelle akademiske kompetencer irrelevante, har akademikerne udviklet et sprog, der er sværere at afvise. Ud med Marx, ind med procesimplementering og projektledelse. For universitetet var ved at tabe på den bane, hvor kampen foregik, og reagerede som enhver truet institution – ved at opfinde en ny, med nye succesparametre.

Business-uddannelserne, der er udspringet for denne udvikling, bør stille sig et spørgsmål: Bedriver vi videnskab? Er ledelse, organisation, PR videnskab? Spørgsmålet er vigtigt for de studerende: De har brug for at vide, om de er videnskabsfolk, der går ud på markedet, eller om de er forretningsfolk, der har været omkring universitetet først.

Men socialvidenskab/humaniora/liberal arts skal nu stille sig præcis det samme spørgsmål: Bedriver vi videnskab? Eller udvikler vi 'værktøjer'?

Dette er ikke en semantisk diskussion. For et afgørende spørgsmål for samfundsøkonomien i de kommende årtier lyder: Hvad er viden?

Både på de erhvervsrettede uddannelser og universitetet har man undslået sig diskussionen, fordi man har tenderet til at betragte de to felter (samt underfelter) som 'supplementer' til hinanden med varierende grader af praktisk anvendelse. Dermed har man fra begge sider nærmet sig en opfattelse af videregående uddannelse efter amerikansk collegemodell: Uddannelse er kompetencer; tilegnelsen af dem i en 'vifte' eller 'værktøjskasse'.

Handelshøjskolemiljøet udvikler en form for teoretisering, universiteterne åbner sig mod praksis. Det handler ikke så meget om læseplaner som om selvforståelse – når handelshøjskolerne meddeler deres elever, at de kan udtale sig med ekspertise (i.e.: tilstræbe videnskab), universiteterne meddeler deres elever, at de skal tage højde for virkeligheden (i.e.: tilstræbe markedsværdi).

Det bidrager fra begge sider til den type kandidat, jeg beskrev ovenfor: generalisten, der hverken er praktiker eller teoretiker og i virkeligheden hverken hører hjemme på markedet eller universitetet.

På sigt et problem for universiteterne, når de skal retfærdiggøre deres budgetter. Men i første omgang er det et problem for de studerende:

Det, det handler om, er jobansøgeren, der bliver stillet spørgsmålet – ikke en gang i livet, men en gang om året:

Hvad kan du?

Du skal fortælle, hvad du kan i fremtiden. Det gør du aldrig. Du ved kun, hvad du har kunnet: Du skal kunne besvare arbejdsgiverens spørgsmål på baggrund af dine erfaringer. Derfor skal uddannelse være svær. Derfor skal uddannelse være en rejse.

Derfor skal uddannelse have været tilstrækkelig u håndterlig til at have givet den studerende erfaring; og hvis virkeligheden netop ikke kan rekreeres i et akademisk miljø, er udfordringen at skabe problemer, som er værre/større end dem, der venter.

Sådan starter jobsamtalen:

Arbejdsgiver: »Kan du løse opgave x, som du aldrig har løst før?«.

Det selvbevidste produkt af det danske uddannelsessystem svarer uden tøven: »Ja!«.

Den onde arbejdsgiver: »Hvordan ved du det?«.

Frys filmen! Det er her, uddannelsessystemet står sin prøve. Hvordan ved du, at du kan, hvad du tror, du kan?

Her er godt svar:

For hvis jeg kunne komme gennem dén irrelevante bog på 400 sider og dén opgave på 100, med en idiot af en lærer, er det, du beder mig om, det rene ingenting!

Her et mindre godt svar, lige meget med hvilken overbevisning det bliver afleveret:

Fordi jeg tror på mig selv!

Det første svar er godt, fordi det er baseret på virkeligheden: Det er ikke et spørgsmål om jobansøgerens 'selvtillid' eller 'selvværd' eller 'identitet', eller hvilket humør han/hun stod op i for en time siden. Det er en simpel faktuel reference til objektive data. Det er det spørgsmål, uddannelsessystemet skal sætte de studerende i stand til at give kontante svar på: Det er derfor,

uddannelsessystemets opgave er at konstruere udfordringer, der er værre og større og flere end dem, der venter.

Uddannelsessystemet skal fremskynde den studerendes møde med sine egne begrænsninger og give den studerende erfaring. Erfaring er den bedste forberedelse. Held, erfaring er den eneste forberedelse.